

نورپردازی عرصه‌های همگانی شهری و حضورپذیری زنان (مطالعه موردی: پارک ساعی تهران)

تاریخ دریافت: ۹۲/۸/۴

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۲/۱۲/۱

مصطفی بهزادفر* - سمیه جلیلی صدرآباد**
سمانه جلیلی صدرآباد***

چکیده

زنان نیمی از جمعیت جهان را به خود اختصاص داده‌اند. یکی از دلمشغولی‌های حال حاضر حضورپذیری زنان در فضاهای شهری می‌باشد. اما، حضورپذیری آنان در عرصه‌های همگانی در مقایسه با مردان، ناچیز است. طراحی شهری حضور همه افراد را برای اجتماع پذیری و به طور کلی ارتقاء کیفیت محیطی مورد تأکید قرار می‌دهد. لذا، یکی از عواملی که امکان تداوم حضور زنان در فضاهای شهری را امکان‌پذیر می‌سازد، نورپردازی است. نورپردازی بهتر، امنیت بیشتر و به تبع آن حضورپذیری گسترده‌تری را به دنبال خواهد داشت و نهایتاً منجر به اجتماع‌پذیری بیشتر در عرصه‌های همگانی می‌شود. در این مقاله باهدف درک شرایط عرصه‌های همگانی شهرهای ایرانی در بحث نورپردازی و راهکارهایی برای حل مسائل احتمالی پرداخته شده است. در پژوهش فوق از شیوه مشاهده و مصاحبه برای درک رابطه بین حضور زنان در فضاهای شهری و نورپردازی در پارک ساعی تهران استفاده شده است و بدین منظور با ۱۰ نفر از استفاده‌کنندگان خانم (بین ۲۰ تا ۵۰ سال) مصاحبه شده است و در دو نوبت صبح و شب به پارک ساعی رجوع شده و عکسبرداری شده است. بنابر شیوه‌های استفاده شده می‌توان بیان کرد که نورپردازی مناسب تأثیر زیادی بر افزایش امنیت و بالتبع آن افزایش حضورپذیری زنان در عرصه‌های همگانی دارد..

واژگان کلیدی: نورپردازی، فضای شهری، حضور زنان، پارک ساعی، تهران.

* استاد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
** کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
Email: somayehjalili@ymail.com.

*** پژوهشگر دوره تخصصی دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران.

مقدمه

یکی از کاربری‌های مهم در شهرها، پارک‌ها و فضاهای سبز همگانی می‌باشند. امروزه مفهوم شهرها بدون فضای سبز همگانی در اشکال گوناگون آن، غیرقابل تصور است. فضاهای سبز همگانی نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوشش‌های گیاهی انسان ساخت است که واجد بازدهی‌های اجتماعی و اکولوژیکی می‌باشند. پارک از جمله عرصه‌های همگانی و فراغتی است که حضور مردم در این‌گونه فضاها همیشه پررونق و فعال است و عمدتاً مکانی کم هزینه، در دسترس و مورد توجه برای تفریح، تعاملات اجتماعی و تعریف هویت شهرها می‌باشند. زنان می‌توانند نقش مهمی را در تعریف هویت فضاهای سبز شهری از زاویه اجتماع‌پذیری ایفا کنند. اما، قابلیت‌ها و ضعف‌های آنان در پاسخگویی به این نیاز کمتر مورد توجه قرار گرفته است. از نظر فوکویاما، به دلایل جسمی و روحی فراوان در مقایسه با مردان، از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردارند (Fukoyama, 2000, p. 79). باید شرایطی فراهم نمود تا با کاهش آسیب‌پذیری زنان حضورپذیری آنان در این‌گونه عرصه‌ها پایدار شود. برای این منظور فراهم آوردن شرایط لازم جهت افزایش ایمنی و امنیت ضروری است. نورپردازی مناسب یکی از راه‌های تحکیم ایمنی و امنیت می‌باشد. امنیت و ایمنی از دیدگاه طراحی شهری دو هنجار مهم در ارتقاء کیفیات محیط هستند که نمایانگرهایی چون زمان، کارکرد، منظر، و ادراک را تغذیه می‌کنند. نورپردازی فعالیتی است که در حوزه منظر عینی انجام می‌شود؛ اما نقش مهمی در منظر ذهنی یا ادراک، به ویژه از نظر تأمین امنیت دارد. در این پژوهش سعی شده است الزامات ادراکی زنان استفاده کننده از پارک‌ها در پاسخ به حس امنیت آنان مورد بررسی میدانی قرار گیرد. نورپردازی به عنوان کارکردی که هنجار امنیت را پشتیبانی می‌کند. اساسی‌ترین عامل و متغییر این پژوهش است که در یک موردپروژه‌ای ارزیابی شده است. مصاحبه عمیق با تکیه بر پرسشنامه باز شیوه اصلی راهبرد یاد شده می‌باشد که در جامعه آماری زنان بازدیدکننده از یکی از جذاب‌ترین پارک‌های تهران به بار نشسته است. بنابراین در این مقاله به بررسی تأثیر نورپردازی مناسب در میزان حضور زنان در فضاهای شهری پرداخته شده است.

۱. نمایانگرها و هنجارها در طراحی شهری

طراحی شهری را می‌توان به عنوان یک فعالیت میان رشته‌ای که به شکلدهی و مدیریت محیط‌های شهری می‌پردازد، تعریف نمود که در عین حال به فرآیند شکل‌دهی و نیز فضاهایی که به شکلگیری آن‌ها کمک می‌کند، علاقمند است (Madanipour, 2007, p. 22). در واقع موضوع اصلی طراحی شهری، ساماندهی و ارتقاء کیفیات محیطی مکان‌های همگانی بیرونی است. این کیفیات می‌توانند در نمایانگرهای مختلفی اعم از زیست بوم، ادراک، زمان، کارکرد، ریخت و غیره ظاهر شوند. هر کدام از این نمایانگرها در واقع نمود بیرونی و حامل کیفیات محیطی یا همان موضوع طراحی شهری می‌باشند و هنجارها Norms/ Values مفاهیم مطرح کننده کیفیات محیطی مورد عمل در طراحی می‌باشند. در واقع نمایانگر بخشی از کیفیت که از جنس دانش می‌باشد و هنجارها بخشی از کیفیت که از جنس ارزش می‌باشد. به طور کلی نمایانگرهای طراحی شهری به عنوان حامل و مرکب هنجارها هستند و وظیفه سنجش کیفیت محیط را برعهده دارند.

نمودار ۱: نمایانگرهای طراحی شهری

یکی از این نمایانگرها، نمایانگر اجتماعی است که حامل و دربردارنده‌ی آن دسته از کیفیات محیطی می‌باشد که به بعد اجتماعی طراحی شهری مربوط می‌شود.

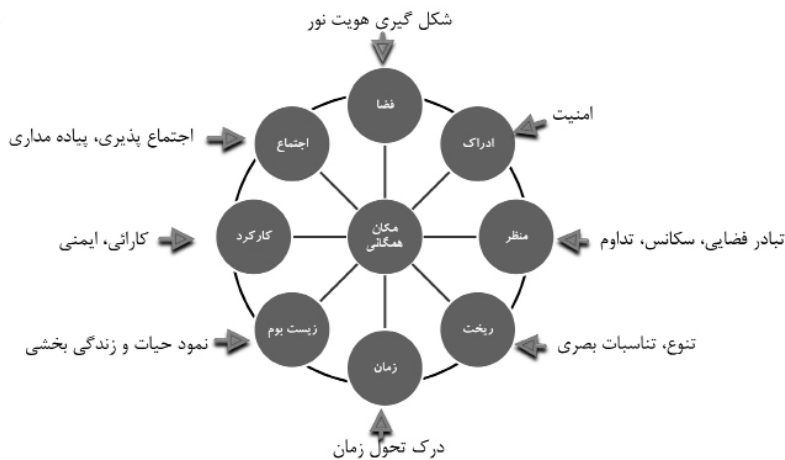
باید به این نکته توجه داشت که آنچه باعث بروز یک فعالیت از سوی افراد و به تبع آن به فعلیت رسیدن امکانات بالقوه‌ی یک محیط می‌شود، نیازی می‌باشد که آن افراد احساس می‌کنند. در واقع هر فعالیت انسانی در هر جایی خاستگاهی

دارد که از نیاز ناشی می‌شود. یکی از نیازهای انسان، جمع‌گرایی می‌باشد که می‌توان آن را با کیفیت اجتماع‌پذیری در طراحی شهری مرتبط دانست. کیفیت یا هنجارهای مختلف سوار بر نمایانگر اجتماع را می‌توان به نوعی زیرمجموعه‌ی هنجار اجتماع‌پذیری دانست. این هنجار (یا فراهنجار) زمانی به فعلیت در می‌آید که افراد در مکانی عمومی گرد هم آمده و تعاملات اجتماعی بین آن‌ها شکل بگیرد به طوری که افراد از حالت فردیت خارج شده و خود را متعلق به یک جمع بدانند. در اینجا گروه معنا پیدا می‌کند. گروهی که در یک قلمروی عمومی برای تعاملات گرد هم آمده‌اند.

۱-۱- جایگاه نورپردازی در ارتباط با هنجارها و نمایانگرها

در هر یک از نمایانگرها نورپردازی سبب ایجاد هنجار خاصی می‌شود. به طور خلاصه می‌توان جایگاه نورپردازی در با ارتباط با هنجارها و نمایانگرها به صورت زیر نمایش داد:

نمودار ۲: جایگاه نورپردازی در ارتباط با هنجارها و نمایانگرها

۲. نور، نورپردازی، مکان همگانی، امنیت

۲-۱- نور

نور از مهم‌ترین عوامل طبیعی مؤثر در ارتقاء ارزش فضایی در معماری و فضاهای شهری است. نور کلید درک جهان به لحاظ بصری می‌باشد و بر کیفیت فضاها اثر مستقیم دارد. نور بر روی خصوصیات فیزیکی و کالبدی فضا تأثیر گذاشته و فضای ادراکی را شکل می‌دهد. کیفیت نور با زمان تغییر می‌کند و در واقع نور بعد چهارم در ادراک فضاست (Etemadi, far, 2009).

نور اولین شرط برای هر نوع ادراک بینایی است. در تاریکی مطلق، انسان نه فضا را می‌تواند ببیند و نه فرم و رنگ را. نور تنها یک ضرورت فیزیکی نیست، بلکه ارزش روان‌شناختی آن یکی از مهم‌ترین عوامل زندگی انسانی است (Alavi, Tabari, 2011).

۲-۲- نورپردازی

نورپردازی مفهومی است میان‌رشته‌ای که با مفاهیم و حیطه‌های پیچیده‌ای از انواع رشته‌های علوم انسانی و هنری سر و کار دارد. می‌توان گفت این مفهوم عبارت است از طراحی نور کیفی و هنرمندانه یک بنا یا فضا که به جنبه‌های کیفی، احساسی، فرمال و زیباشناختی بستگی بیشتری دارد تا استانداردها و اندازه‌های میزان روشنایی. به هر حال دو مفهوم روشنایی و نورپردازی ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند و عملاً جدایی آن‌ها در بسیاری مواقع امکان‌پذیر و نامطلوب نمی‌باشد. واژه طراحی نور نیز گاهی به جای نورپردازی به کار می‌رود (Ghafarzadeh vejvani, 2011).

نورپردازی استفاده هدفمند از نور برای دستیابی به تأثیرات کارکردی و زیبایی‌شناسانه می‌باشد که شامل منابع مصنوعی نور و طبیعی مانند نور روز می‌باشد. در فرایند استفاده از نور مفهوم کیفیت نورپردازی و تناسب آن با محیط استفاده و استفاده‌کنندگان از اهمیت بسیاری برخوردار است. کیفیت روشنایی معمولاً با توجه به استفاده‌کننده هدف و محیط استفاده آن بستگی دارد به عنوان مثال کیفیت نوری مناسب برای محیط‌های تفریحی می‌تواند برای محیط‌های کاری مناسب نباشد و یا طراحی نورپردازی برای کودکان و بزرگسالان و سالمندان باید متفاوت باشد (Boyce, 2003).

نورپردازی و طراحی نور هنر و علم است و مستلزم درک صحیح از نحوه عملکرد منابع نوری به عنوان ابزارهایی فنی و هنری است. نورپردازی‌ها باید در ابعاد متفاوت کاملاً مورد بررسی قرار گیرند (Etemadi far, 2009).

۲-۳- عرصه‌های همگانی

همگان امکان استفاده از آن‌ها را دارند. این نوع قلمرو ساز و کار شکننده و ناپایداری برای نظارت میان مرز بین خود و دیگران را دارا می‌باشد و وابسته به عرف و هنجارهای اجتماعی است و نه مقرراتی که خود فرد وضع می‌کند (Altman, 2004).

الدنبرگ فضاهای عمومی گوناگونی را که پذیرای اجتماعی هستند کهبه شکل داوطلبانه و دور از خانه به هدف انجام کار شادمانه شکل گرفته اند و اکثراً معمولی و غیررسمی می‌باشند با نام مکان سوم یا فضاهای باز دموکراتیک می‌خواند. این فضاها شامل بارها، رستوران‌ها، کافه‌ها و ... می‌باشند. ویژگی‌های مکان‌های سوم عبارتند از، ۱-خنثی بودن. ۲-دعوت کننده و قابل دسترس بودن. ۳-بازبودن در ساعات اداری و خارج از آن. ۴-وجود حال و هوای بازی و تفریح در آن. ۵-تأمین آسایش و حمایت روانی از افراد. ۶-امکان ایجاد فضای خاص سیاسی بین مردم به شکل پایدار و باشکوه (Car-mona, 2005).

۲-۴- امنیت

امنیت به عنوان یک نیاز ابتدایی از گذشته همواره مورد توجه انسان بوده است. بشر که برای فرار از ناامنی و دستیابی به احساس امنیت، جامعه را تشکیل داده بود، به زودی دریافت این بار امنیتی‌اش نه تنها از سوی طبیعت و عوامل طبیعی، بلکه از سوی انسان‌ها و عوامل گوناگون اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نیز تهدید می‌شود. از این رو دغدغه همیشگی او جهت دستیابی به احساس امنیت در مقوله‌ای جدید تحت عنوان «احساس امنیت اجتماعی» ظهور کرد که در پی آن علل و اسباب لازم را باید شناخت. جان لنگ نیز در مدل نیازهای انسانی، امنیت را پس از نیازهای فیزیولوژیک و به عنوان یکی از نیازهای اساسی در مرتبه دوم این طبقه‌بندی قرار داده است (Carmona, 2005).

امنیت از حقوق و نیازهای اولیه و لازمه رفاه انسانی و جنسیت، مهم‌ترین مؤلفه تأثیرگذار در بین ویژگی‌های شخصیتی است. زنان در مواجهه با ناامنی از مردان آسیب‌پذیرتر هستند و این امر تحلیل جداگانه عوامل مؤثر بر ارتقاء امنیت آنان و در نهایت ارتقاء امنیت کل جامعه را ضروری می‌سازد (Bemaniyan, et al., 2008, pp. 49-67).

۳. مطالعات پیشین

در زمینه بررسی چگونگی حضور و فعالیت زنان در فضاهای شهری و محدودیت‌های حضور زنان در این گونه فضاهای عمومی، تحقیقات بسیاری انجام شده است. سیفایی در سال ۱۳۸۴ محدودیت‌های مؤثر بر استفاده زنان از فضاهای عمومی مورد مطالعه قرار داده‌اند. محدودیت‌ها شامل محدودیت منابع، احساسات منفی (استرس و ترس)، مسئولیت‌های بازدارنده و شرایط و هنجارهای اجتماعی محدودکننده می‌باشد.

ورپل در سال ۱۹۹۲ به تحقیقی در محله ولویچ لندن اشاره دارد که در آن ۶۵٪ زنان از بیرون رفتن در شب، از ترس اینکه مبدا مورد حمله واقع شوند، واهمه داشته‌اند. ۳۶٪ از آن‌ها حتی در طول روز از ترس آزار بدنی و دزدی بیرون نمی‌رفتند (Worpole, 1992).

کارپ، استون و یولز در سال ۱۹۹۱ در تحقیقی با عنوان ماهیت جنسی شدن فضای شهری، نحوه‌ی عملکرد فضاهای شهری را زمینه‌ساز محدود کردن تحرک‌پذیری زنان در شهر می‌دانند. ایشان معتقدند الگوهای حرکت و رفتار زنان در فضاهای شهری، بر پایه ترس و محدودیت در دسترسی انجام می‌شود (Madanipour, 1992).

ضمناً در مورد نورپردازی نیز مطالعات بسیاری انجام شده است:

بن بوآ در کتاب زیبایی نور در سال ۱۳۷۶ به بررسی ابعاد مختلف تأثیرگذاری نور بر زندگی انسان و محیط‌زیست پرداخته است. میتجا پرلاوسک در پروژه تحقیقاتی خود با نام نورپردازی پارک‌های شهری (۲۰۰۷) دو پارک شهری در کشور اسلوانی را بررسی نموده و راهنمایی‌هایی را برای بهبود کیفیت فضای شبانه پارک‌ها که قابل تعمیم به دیگر فضاهای شهری مشابه نیز هست، را ارائه کرده است (Taghvaei, et al., 2011, pp. 1-18).

بنابراین به نظر می‌رسد که نورپردازی مناسب عامل مهمی در ایجاد امنیت برای زنان و میزان حضورپذیری آن‌ها در فضاهای همگانی است.

۴. اصول نورپردازی و روشنایی فضاهای شهری

نوع آرایش فضاها و عناصر شهری، ایده کلی نورپردازی شهر را تشکیل می‌دهد و محل عناصر نوری (روشنایی) را معین می‌سازد. همان‌گونه که بر فرم عنصر روشنایی اثرگذار است.

نورپردازی و روشنایی فضاهای شهری به طور کلی به سه دلیل عمده صورت می‌گیرد:

۱. کمک به خوانایی نقاط عطف، نشانه‌ها، مسیرهای عبوری و مناطق پر تراکم در محیط (نورپردازی)
۲. تسهیلاتی برای حرکت ایمن پیاده‌ها و وسایل نقلیه، ترویج ایمنی بیشتر در محیط، کاهش خسارات و صدمات (روشنایی)
۳. کمک به تاکید نقاط عطف برجسته شهر و تشویق استفاده‌کنندگان در شب به حضور در فضا و افزایش ایمنی شهر در شب (روشنایی و نورپردازی).

۳. نیازهای زنان در فضای شهری

آبراهام مازلو، روانشناس انسان‌گرای معاصر، فارغ از جنسیت نیازهای انسان را به پنج گروه تقسیم می‌کند که تشکیل یک سلسله‌مراتب می‌دهد. این نیازها از لحاظ اهمیت به ترتیب زیر می‌باشد:

- ۱- نیازهای فیزیولوژیکی؛ شامل نیاز به غذا، آب، هوا، خواب و جنس مخالف
  - ۲- نیازهای ایمنی؛ شامل نیاز به امنیت، ثبات، نظم و رهایی از ترس و اضطراب
  - ۳- نیازهای عشق و تعلق؛ که از طریق ارتباط شخصی با دیگر مردمان برآورده می‌شود (تعاملات اجتماعی)
  - ۴- نیازهای حرمت؛ شامل نیاز به عزت نفس و احترام از سوی خود و دیگران
- نکته دیگر این که انسان در یک زمان به وسیله همه نیازها به پیش رانده نمی‌شود. در یک زمان تنها یک نیاز غالب است. این که کدام نیاز باشد، بستگی به این دارد که کدام یک یا کدام دسته از نیازهای دیگر قبلاً ارضا شده باشند (Karimi, 1995, p. 156).

اما هر انسان بسته به جنس، نژاد، طبقه اجتماعی، شرایط محیطی، فرهنگ، عوامل اقتصادی و ...، بخش و میزان متفاوتی از این سلسله‌مراتب برایش اهمیت بیشتری خواهد داشت. از جمله این نیازها، دغدغه‌ها و مسائلی است که برای گروه اجتماعی زنان در برخورد با عرصه عمومی در زندگی روزمره وجود دارد.

زنان به دلیل ظرافت و قدرت جسمی کمتری که نسبت به مردها دارند، آسیب‌پذیرتر هستند و بیشتر از سوی محیط (فیزیکی و اجتماعی) مورد تهدید واقع می‌شوند. بدین ترتیب فضای شهری آن هیجانی را که برای مردان دارد، برای زنان ندارد و حتی می‌تواند جایی باشد ترسناک‌تر و بیگانه‌تر، و به این دلیل است که الیزابت ویلسون (۱۹۹۱) با نارضایتی به ما خاطرنشان می‌سازد که بسیاری از نویسندگان فمینیست، ضد شهر هستند (Madani Pour, 2000, p. 124). به این ترتیب به نظر می‌آید اساسی‌ترین نیاز این گروه از جامعه «امنیت» است؛ بنابراین در این مقاله به مفهوم امنیت نیز پرداخته شده است.

۶. اهمیت وجود روشنایی در فضای شهری و نقش آن در تأمین امنیت

شهر محیطی است با گوناگونی بسیار، با امکانات کم یا بیشتر، پارک‌ها و بوستان‌ها، محله‌های پهن و باریک و با خیابان‌ها و گذرگاه‌های مختلف که فضای اجتماعی را به هم پیوند می‌زند (Etemadi far, 2009). وجود نورپردازی برای فضاهای شهری در تمام ساعات شبانه‌روز امری حیاتی است، اما باید میان روشن نمودن فضا با نورپردازی آن تفاوت قائل شد. امروزه نورپردازی شهری در جهت تقویت کارکردهای فضاهای شهری عمل نموده و عامل اصلی ایجاد یک منظر شب است. طراحی نورپردازی شهری از نظر کالبدی با روشن نمودن گوشه‌های تاریک و مخفی، فضاهای بی‌دفاع و ایجاد تمایز میان عرصه‌های عمومی و خصوصی موجب تقویت حس امنیت می‌شود. از بعد عملکردی پراکندگی مناسب نقاط فعال و روشن در فضاهای شهری، نورپردازی مناسب و مطلوب فضاها به منظور کشاندن فعالیت درونی واحدهای تجاری و تفریحی به عرصه عمومی و نورپردازی قرارگاه‌های رفتاری می‌تواند این بستر را فراهم سازد که با حضور فعال افراد در محیط، محیط شهری توسط خود آن‌ها کنترل شود.

۷. عوامل محدودکننده زنان در فضاهای شهری

عامل ترس و امنیت شبانه موضوع بسیار مهمی است که بر کاهش میزان حضور زنان نسبت به مردان در شب تأثیر می‌گذارد. یکی از عوامل محدودکننده زنان، دسترسی نامناسب در شهر، به فضاهای شهری است. زنان هم به عنوان خرید و فعالیت‌های اجباری و هم برای ملاقات‌های اجتماعی و فعالیت‌های داوطلبانه بیشترین استفاده‌کنندگان از مراکز شهری‌اند. با این حال عمده مؤثر در طراحی این مناطق بر پارکینگ اتومبیل است تا وسایل نقلیه عمومی یا مراکز نگهداری از کودکان، زمین بازی و ... که برای زنان مسائل بزرگی هستند (Mohammadi, Rezazadeh, 2008, pp. 110-111). عوامل محدودکننده‌ای مانند خطر و ترس، مهم‌ترین عناصر در تجربه زنان در فضای شهری هستند که استفاده زنان از فضای شهری را محدود می‌نمایند. هر چند مواردی هم وجود دارند که فضای شهری را به عنوان یک ضرورت، تنوع و یک عنصر رهایی‌بخش برای زنان و به عنوان پتانسیل یادآور می‌شوند (Krenichyn, 2004, p. 127).

محدودیت‌های زنان در فضاهای عمومی در خصوص مراقبت از دیگران غالباً در حال افزایش است. بیشتر رفتارها و توجهات زنان در فضاهای عمومی مربوط به توجه به فرزند، همسر، دوستان و خانواده است. (اصول اخلاق مراقبتی) (Mohammadi, Rezazadeh, 2008, p. 64).

نمودار ۳: عوامل مؤثر بر حضور زنان در فضاهای شهری

۸. روش

در این مقاله از روش کیفی شیوه مصاحبه عمیق و شیوه مشاهده استفاده شده است. بدین منظور با ۱۰ نفر از استفاده‌کنندگان خانم (بین ۲۰ تا ۵۰ ساله) مصاحبه شده است. تعداد مصاحبه بر اساس دیدگاه اشباع نظری مبنی بر تکراری شدن موضوعات مطرح‌شده به ۱۰ نفر محدود شد و روش انتخاب نمونه موردی به صورت تصادفی بوده است و برای مشاهده در دو نوبت صبح و شب به پارک رجوع شده و عکسبرداری شده است.

۹. نمونه موردی

پارک ساعی در خیابان ولیعصر در منطقه ۶ شهرداری تهران واقع شده است. این پارک در سال ۱۳۲۹ و به تلاش مهندس کریم ساعی، به شکل جنگلی بنیان گذاشته شد. پیش‌تر در سال ۱۳۲۴ زمین این بوستان درخت‌کاری شد و در اختیار وزارت کشاورزی وقت قرار گرفت. پس از درگذشت مهندس ساعی به علت سانحه هوایی، این پارک همچنان به شکل گذشته و وابسته به وزارت کشاورزی باقی ماند. پس از توسعه شهر تهران در سال ۱۳۳۴ این پارک به شهرداری تهران واگذار شد و پس از آن سازمان پارک‌ها با تجهیز این پارک آن را عمومی کرد.

شکل ۱: موقعیت پارک ساعی

وسعت بوستان ساعی ۱۲۰۰۸۲ مترمربع و دارای شش ورودی است. در پی توسعه و تجهیز بوستان، بناهایی مانند جوی، برکه، آبشار و زمین بازی درست‌شده‌اند و قسمتی از پارک نیز به باغ ژاپنی معروف است که پرندگان آبی هم در آن قسمت نگه‌داری می‌شوند. در قسمت حیات‌وحش پارک، حیوانات دیگری نیز نگه‌داری می‌شوند که از جمله آن‌ها می‌توان به خرگوش، قوچ، غاز، قو، مرغابی، سنجاب، طوطی وحشی و طاووس اشاره نمود. پوشش گیاهی پارک نیز بسیار متنوع

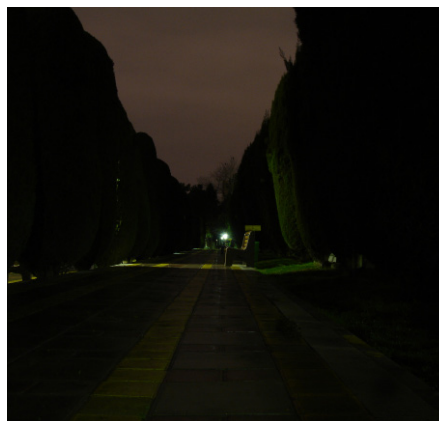
می‌باشد و از میان آن‌ها می‌توان به چنار، کاج تهران، سرو شیرازی، سرو نقره‌ای، سرو بادبزی، سرو تبر، برگ‌بو، افرا، نارون، سدروس، ماگنولیا، یاس وحشی، ژنیگو، زالزالک، گردو و سیب اشاره کرد. در طراحی این پارک تلاش شده که بیشتر حرکت‌های موجود، اسلیمی باشند تا یک نوع اختلاف سطح به وجود بیاید و از پله تا حد ممکن استفاده نشود.

شکل ۲: گود بودن پارک ساعی

بر اساس مشاهدات و مصاحبه‌های انجام شده، به نظر می‌رسد که گود بودن پارک (پایین بودن سطح آن از خیابان) و متراکم بودن پوشش گیاهی در قسمت‌هایی از پارک باعث القای حس عدم امنیت می‌شود. به همین دلیل قسمتهایی از پارک به دلیل نداشتن نفوذ بصری و نظارت اجتماعی کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و نورپردازی نامناسب مزید بر علت شده است. در نوبت صبح و شب به پارک رجوع شده است و هنگام تاریکی هوا (حتی در ساعت ۶ بعدازظهر) پارک خالی از جمعیت می‌شود. نورپردازی نامناسب باعث کاهش امنیت و نهایتاً کم‌رنگ شدن حضور زنان در پارک ساعی شده است.

شکل ۳: نورپردازی نامناسب در شب در پارک ساعی

۱۰. جمع‌بندی

فضای شهری باید امکان ایجاد فعالیتهای اختیاری مانند قدم زدن برای تنفس هوای پاکیزه، ایستادن با هدف لذت بردن و یا نشستن و ... و فعالیتهای اجتماعی مانند احوال‌پرسی و گفتگو و ... را فراهم آورد. بدین مفهوم که فضاهای عمومی شهری باید پتانسیل حضور گروه‌های مختلف اجتماعی را نه تنها با هدف پاسخگویی به نیازهای ضروری فراهم آورد بلکه باید عرصه‌ای برای برقراری روابط اجتماعی و لذت از حضور در فضا را فراهم آورد. به عبارتی دلیل حضور در فضا فراتر از مفهوم اجبار به قرارگیری در فضا خواهد بود. در نتیجه باید معیارهای مطلوبیت محیطی و طراحی فضاهای پاسخگو به زنان را مدنظر قرار داد تا میزان حضورپذیری این قشر از جامعه در عرصه‌های همگانی افزایش یابد. پژوهش انجام شده در مورد پارک ساعی همراه مطالعات وابسته نشان داده است که سامانه نورپردازی نقش انکارناپذیری را در ایجاد و تقویت حس امنیت زنان ایفا می‌نماید. در پوشش نورپردازی کافی و مناسب حس امنیت تحکیم یافته و در نتیجه حضورپذیری زنان ایرانی در عرصه‌های همگانی بیشتر می‌شود. با افزایش حضورپذیری اجتماع پذیری این عرصه تحکیم یافته و بخش مهمی از سرمایه اجتماعی که از نظر پنهان مانده است، نیز بارور می‌شود. انتظار می‌رود با افزایش پژوهش‌های موردی در این زمینه ضمن آزمون تنوع متغیرهای وابسته سازوکارهای اجرایی آن در شهرهای ایرانی پدیدار شوند.

References

- Alavi Tabari, H., (2011). *Lightening in Landscape Architecture*, Tehran: Shahidi Publication.
- Altman, I., (2004). *Environment and Social Behaviour*, (ali namazian, trans.), Shahid Beheshti University Publication
- Bemaniyan, M., Rafieyan, M., Zabetiyan, A., (2008). *Assessment of Factors Affecting the Promotion of Women's Safety in Urban Environments*. Journal of Women In Development & Politics, pp. 49-67.
- Boyce, P. R., 2003, *Human Factors in Lighting*. 2nd ed. New York: Taylor & Francis.
- Carmona, M., Heath, T. Oc, T. Tiesdell, S., (2005), *Public Places, Urban Space*. Architectural Press, Elsevier.
- Etemadi far, s. e., (2009), *Role of Urban Lighting and Lighting Design in Security of Tehran (with Emphasis on Correct Principles of Lighting in Urban Landscape)*, the second conference in Tehran safe community.
- Fukoyama, F., (2000). *End of the Order*. (Tavassoli Gh.A, Trans.) . JAMEE-YE-IRANIAN Publication.
- Ghafarzadeh Vejdani, M., (2011). *Light and Landscape Restoration*. MA thesis, Shahid Beheshti University.
- Hojjati, V., Moztaazadeh, H., (2011). *Lighting and city lights; legibility of City at Night*, Journal of JOS-TAR-HA-YE- SHAHRSAZI, No. 32, pp. 54-62.
- Karimi, Y. (1995). *The psychology of Personality*, Virayesh Publication.
- Mohammadi, M., Rezazadeh, R., (2007). *Gender Equity in the Design of Urban Spaces*, Proceedings of the Conference on Iranian Architecture Women.
- Mohammadi, M., Rezazadeh, R., (2008). *Neighborhood Design Approach to Gender Justice and Moral-Care Framework*, Journal of Art University, No.2, p. 64-75.
- Madani Pour, A., (2000). *Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio - Spatial Process*, Translated by Farhad Mortezaee, Processing and urban planning Co., pp. 124-129.
- Madanipour, A. (2006). *Roles and Challenges of Urban Design*, Journal of Urban Design. V. 11, No. 2, pp. 173-193.
- Madani Pour, A., (2008). *Public and Private Spaces of the City*. (Farshad Nourian, Trans.), Processing and Urban Planning Co.
- Seyfiyae, M., (2005). *Desirability and Feasibility of Urban Public Spaces for Particular Social Groups (Women) In Participatory Planning*. MS thesis, Tarbiat Modarres University.
- Taghvaei, M., Varesi, H., Doreki, A., (2011). *Analyzing the Role of Lighting in Development of Urban Tourism*. The Case Study: Isfahan, Journal Urban - Regional Studies and Research. No.8 (2) .pp. 1-18.
- Worpole, K., (1992). *Towns for People: Transforming Urban Life*. London: Buckingham University Press.